

ПАНСИОН

Пјотр Пажињски

Книгата е објавена со поддршка на програмата
Креативна Европа на Европската унија

Овој проект е реализиран од Европската комисија. Изданието ги одразува гледиштата само на авторот и Комисијата не може да се смета одговорна за каква било употреба што може да произлезе од информациите што се содржат во него.

Република Северна Македонија
Министерство за култура

БИБЛИОТЕКА – АКВАМАРИН

Главен уредник
Филип Димевски

Јазична редакција
Андреј Јованчевски

Наслов на оригиналот:
Piotr Paziński
Pensjonat

Компјутерска обработка
Бегемот

Ликовно уредување
Наталија Лукомска

© Сите права на изданието ги има БЕГЕМОТ ДООЕЛ – Скопје. Забрането е копирање, умножување и објавување на делови или на целото издание во печатени или електронски медиуми без писмено одобрение од издавачот.

ПАНСИОН

ПЈОТР ПАЖИЊСКИ

(РОМАН)

превод од полски јазик

Филип Димевски

Скопје, 2020

Во почетокот имаше железничка пруга. Во зеленилото, помеѓу небото и земјата. Со постојки како мониста на ремче, нанижани толку тесно, што додека возот успееше добро да се забрза, веќе мораше да ја намалува брзината пред следната постојка. Бетонските перони, тесни и расклатени, опремени со скалички и стрмни скалила, израснуваа директно од песокот, како да биле изградени на дини. Железничките павилјони во себе имаа нешто од старовремските киосци: издолжена, извиткана стреа, а на нејзините два краја – везени букви, кои како да лебеа во воздухот.

Секогаш сакав да ги сиркам, почнувајќи од првата приградска станица, кога збиената архитектура бргу се распрснува, а светот почнува да се проширува до претходно невидени размери.

За среќа, пругата лежеше така како што ја оставив. Се протегаше право пред себе, одлучно, за да се стопа со хоризонтот, едвај видлив одовде, затскриен од природата, или напротив: да исчезне во скриен тунел, издлабен во небото, и да ита понатаму, веќе од другата страна, во сосем различен и непознат свет.

Долж пругата се протегаше пат, песочен, кривулејќи меѓу џбуновите врес, а понатаму друм, обичен, приградски. Зад прозорецот минуваше земјата на автомобилските работилници, баровите за брза услуга и шарените рекламни натписи, бојадисани на краевите на ламарината. Лошо малтерисаните правоаголници од тули и крајпатните тврдини ја победиле дрвената ар-

хитектура. Се распослале удобно, широко, сигурни во својот успех, неоптоварени од бремето на староста. Малку полуурнатини уште истрајуваа овде. Чучнати веднаш покрај пругата, извинувајќи се што воопшто се живи, грчевито се држеа за тревата, но таа не можеше да ја спречи нивната неминовна пропаст. Овде-онде стрчеше над земјата некој осамен гулабарник. Сивите птичишта се тискаа на стрмните покриви, збиени една до друга, се допираа со крилјата и се туркаа, иако наоколу имаше многу место, исто така добро за попрскување со дамки измет. Исплашени од бучењето на вагоните, срипуваа во лет, за по неколку нервозни кружења над плетканицата на контактната мрежа, кога возот ќе исчезнеше во далечината, да си се вратат на својата работа.

Возот сосем забави во густежот од шини, ја одмина обраснатата од грмушки, тажна платформа за претовар и сериозно се дотркала на последната постојка. Мора да беше околу пладне, можеби малку подоцна, толку можеше да се заклучи од возниот ред. Стрелките на железничкиот часовник беа застанале во место и немав намера да чекам додека почнат да се вртат повторно, надоместувајќи ги загубените мигови. Толпата забрзано премина покрај возот, натоварена со багаж, не измачувајќи веќе со своето присуство.

Понатаму треба да се оди пеш, близу е, веројатно ќе го препознам патот. Во оваа околина, слабеењето на материјата беше помалку осетливо, се чинеше дека процесот на распаѓот го забавил темпото, искажувајќи им малку милост на своите поданици. Всушност, овде сè врвеше по старо, наспроти правилата, малку спонтано.

Сонцето уште се држеше високо, над осамениите клопчести облаци. Пајажината на есенските бои ги прикриваше контурите на куќите, преобразувајќи ги цврстите конструкции во сликарски визии обесени во воздухот што трепереше од светлината.

Железницата веќе се движеше само по една пруга, бидејќи другата ја беа демонтирале уште пред сто години. Линијата покрај Висла. Така секогаш велеа дома. Не „отвоцка“, туку „покрај Висла“. Или, едноставно, „линијата“. Не знам зошто. Отсекогаш го слушав тој назив. Како „Налевки“, „Плоштадот Крашињски“, „Гускина 18“ и „Светојерска 13“, каде што, на „Весникарска“, веднаш на аголот, се наоѓаше нашата куќа. Односно, нашата предвоена куќа, но за Светојерска се зборуваше во сегашно време како никогаш да не престанала да постои. И нашето летувалиште.

Тукашните куќи биле изградени брзо: конструкција од греди, штици за покрив и малку иглички од зимзелени дрвја однатре, за да не бега топлината. И така прикажуваат виталност, барем половина век постари од своите најстари жители. Се прават како да не ги осиротиле. Отсекогаш држеле стил. Традиција и современост во еkleктично издание. Резбани тремови, сокриени меѓу јасминови џбунови, и кепенци со издлабена ѕвездичка, повиени во дива лоза, рамно поткастрена долж рамките, за да ѝ остават пристап на светлината. Скалести балкончиња, кулички, шпицести иглички на покривот покриен како со крлушки, со петле или без петле. А ако не со петле, тогаш со знаменце. И застаклени тераси, места за лежење, крик на тогашната мода. Високи, суви соби со големи прозорци, осветлени од сонцето, за христијаните и израелитите со болни гради. Летни и зимски локали, на приземје и на кат, пристапни цени. На кат е поевтино, зашто треба да се качуваш по скали, но затоа, пак, е попријатно. Сè по желба, сите удобности за пациентите и за летувалците, електрична енергија, кади, тушеви, жешка и студена вода. Раскошна кујна, по желба диетална, со путер. Постојана медицинска грижа, пред секое изнајмување – темелна дезинфекција на локалот. И десет хектари шума. Жива елеганција, можеби уште не Карлсбад, ама повеќе од Ке-

хоќинек. Улиците калдрмисани со базалтови плочки, палми во дрвени саксии и плински канделабри, атмосфера и шик. А покрај улиците, слаткарници и сладолетчилници, бифеа (поволности за групни екскурзии), продавници со прехранбени производи (чај, кафе, какао од разни фирми, тутунски производи), читалници и картаџилници, концертни сали и молитвени домови, тезги со дневни весници и периодични списанија (списанијата пристигнуваат со првите возови и ги разносуваат до претплатниците двапати дневно), а исто така се продаваат марки и разгледници со пејзажи, докторска вага, билјард и радио!

За време на летните вечери, навалица од шетачи се туркаше по шеталиштето, варшавското граѓанство шеташе наваму-натаму, трепкаа лампиони. Парови се вртеа до крајни сили по подиумите, оркестар секоја вечер канеше на танго: „или сè... или ништо...“ Безгрижно, како светот да не маршираше кон пропаст. Луѓето флертуваа и плодеа деца. Сопствениците на пансионите го броеја приходот, а гостите резервираа соби за следната година. Само во шумските болници, туберкулозните умираа во цутот на животот. Потоа, двоколките на погребното братство ги возеа нивните ослабени тела, завиени во смртни кошули – по широкиот шумски пат, на запад, до домот на животот.

Од густежот на дрвјата, најпосле, се појави дрвената градба на санаториумот „Гуревич“. Гледаше кон улицата со мртвите прозорци, арабескните лакови се огледуваа во валканите џамови, промислувајќи ја својата неминлива убавина. Веќе е близу. Патот овде влегуваше во остар свијок, оставајќи го лекувалиштето само на себе. Покрај преминот, грбавата куќарка на чуварот на пругата светкаше со мувლოსаните штици. Од оџакот, кон небото се извишуваше, сосем весело, мласче чад.

Понатаму беше тишината на шумата, која мирисаше на шишарки.

Од зеленилото се појави сидан, двокатен павилјон, покриен со лимен, благо накосен покрив. Избледена црвена табличка информираше дека не ја променил својата намена. Одморалиште.

Одамна не сум бил овде.

Зад тарабите, затворена во себе, уште постоеше градината. Божем обична, од оние какви што ги има многу „на линијата“. Малку дрвја, грмушки, неколку бетонски патеки со фенерчиња, леа со бегонии, проткаени со сребреникав сињак, клупи. Секогаш сакала да биде енклава во енклавата, да биде исклучена од природата и од случувањата, и да живее во тајност, според своите правила. Како за инает на целата епоха, на сите тие времиња, кои се стремеа да ја поништат и да ја турнат, заедно со куќата, во минатото. Веројатно беше повлажна од остатокот на шумата, иако во неа растеа исти борови како оние веднаш зад оградата, црвеникави и искривени. Лете овде се седеше на лежалки или на полски кревети, или директно на меката трева покриена со боцкави шишарки. Беше живо и цагорливо. Полно со живот.

За среќа, капијата беше отворена. Треба да премине преку градината и веќе човек е на верандата. Едвај неколку чекори, иако на дете му се чинеше дека е далеку.

По оваа алеја учев да одам. Од капијата до верандата и од верандата до капијата. Голема експедиција. Токму тука, во една од жичените канти за губре отквив мртво гулаб. Гледаше во мене со отворените очиња. Побегнав со вресок и со денови ја одбегнував таа патека.

Претпочитав да правам слалом помеѓу дрвјата. Или да собирам шишарки во пластична кофичка. Госпоѓа Стефа ме научи како да правам на земја портрет од шишарки и мов. На пример, портрет на господинот Абрам. Црвените топчиња од оскоруша одлично одговараа за очи. Господин Абрам гледаше пријателски, имаше уши од лисја и зелени образи. Потоа падна дожд и следниот ден не остана многу од господинот Абрам. Господин Леон повеќе сакаше да струга чамчиња од мека борова кора. Разонода тамам за маж. Еден-два. Швајцарското ноже трепкаше во неговите раце, бидејќи само господинот Леон смееше да струга чамче. Малиот веднаш ќе се повреди. Тој мора да има некаква професија! Кога ќе пораснеш, ќе станеш инженер за градење бродови. Јарбол ќе направиме од стапче, еве, гледаш. И едра. Од што да направиме едра? Може од весник, но на господинот Леон секогаш му беше жал за весникот, зашто не прочитал уште нешто во него, па моите чамчиња никогаш не дочекаа едра и на крајот пропаѓаа на дното на вреќата со колекција стапчиња и полски камења.

Ја преминав патеката, вртејќи ја главата настрана на местото каде што во кантата можеше да биде оној мртов гулаб. Влезната врата беше затворена. Изгледа свончето не работи, во секој случај, не успеав никого да повикам со него. Целата зграда изгледаше како да е потоната во сон. Затворени прозорци, никој на терасата, пусто на балконите. Времето е нестабилно, ништо не се суши, лежалките се склопени за да не се намократ.

Преостанува кујнскиот влез. Некако е глупаво – да влегуваш од кујната. Како натрапник. Ама да стојам ли вака до бесконечност?

– А вие кај кого?

Ме изненади со прашањето. Како да излезе од под земја, иако морала да дојде по алејата. Вратата од мензата да не беше подотворена? Речиси не се гледаше во кос-

тимот од сив твид. Потсетуваше на восочна кукла. Крива и кривка, наклонета наназад, со бедра издадени нанапред. Лисестата, накадрена глава трепереше немирно како главче на верверичка, ме гледаше откосо, најпрвин со едното, потоа со другото око. Бледилото на тенот го маскирала со руж. Тесна и сува уста, подвлечена со дебел кармин. Постојано ја влажнеше со врвчето на јазикот, како да сакаше да се осигури дека сè уште си е на место.

– Јас? Кај себе – промрморив.

– Кај себе? – видливо се налути. – Ова е одмора-лиште.

Се постави така што со својата ситна силуета ги закри скалите на тремот. Се направив дека не ги гледам.

– Знај и би сакал да влезам внатре.

– Зошто сакате да влезете? – беше сомничава.

– Одовде сум – не знаев да објаснам поинаку. – Некогаш престојувал овде.

– Сте престојувале? Што значи тоа дека сте престојувале? А кој сте вие? Не сум ве видела овде порано.

– Одамна. Бев овде одамна – ова не прозвучи умесно.

– Што е тоа одамна? Колку одамна?

– Па, некогаш – се почувствував глупаво. Ме загле-дуваше уште повнимателно. Изгледа не ми поверува.

– Ништо не разбирам – беспомошно одмавна со вер-веричината глава. – Јас веќе ништо не знам. Кој кажал дека сте престојувале овде?

Слегнав со рамената. Ни старката не беше задово-лна.

– Не разбирам – се збуни.

– И што правиме сега? Отворено ли е? Раководите-лот во канцеларијата ли е?

– Раководителот? Каков раководител?

Не бев сигурен дали не се шегува.

– Па, шефот... – беспомошно ги раширив рацете. – Сигурно е зафатен?

– Раководителот? – и понатаму не разбираше. – А! Тој! – се свести. На нацрвеното лице ѝ се појави насмевка. – Таму е, во канцеларијата. А вие за кај него ли? – повторно ја зафатија сомнежи.

– Да – изјавив решително.

– Сега, сега ќе видам. Ќе му кажам – се сврте околу сопствената оска и, како ништо да не се случило, почна да се оддалечува од мене.

На крајот од асфалтната алеја се појави друга личност. Потпрена на бастун и уште помала од онаа, со светло капуче и платнено капче, натнато длабоко врз ушите. Од под капчето стрчеше само глуждовит нос, крив како корен. Баш како госпоѓа Теќа. Сигурно таа се појави. Пријателска душа во градината. Врасната во пејзажот. Кога не би била овде, целата градина и куќата би се распрснале како чиста магла. Секогаш беше овде. Најстара. Толку стара, што беше вонвременска.

Првата бабичка појде во нејзиниот правец. Тргнав по неа. Ако другата е навистина госпоѓа Теќа, најпосле ќе можам да влезам во куќата. Госпоѓа Теќа ќе се заземе за мене. Ќе ја претстави работата, ќе гарантира за мене и ќе можам да изнајмам соба. Сите овде ја познаваат госпоѓа Теќа.

Не ми обрнуваа внимание.

– Мала? – се јави госпоѓа Теќа. Благодарейќи на неа го дознав името на првата бабичка. – Каде беше? Те баврав во шумата, знаеш ли?

– Цело време бев овде. Не мрднав одовде – госпоѓа Мала зазеде одбранбен став. Очигледно, се плашеше од госпоѓа Теќа.

– Како си била овде, кога те немаше? – госпоѓа Теќа погледна заканувачки.

Накадрената глава уште повеќе се отклони од вертикалата.

– А од кај можеш да знаеш ти, кога си била во шумата?

– Ти кажувам. Појдов во шумата за да те барам.

– А што е ова, криенка? Зошто си ме барала, кога јас седев овде, на лежалка?

Госпоѓа Теќа се преправаше дека е налутена:

– Се загрижив за тебе! Како нормален човек. Отиде и ништо не кажа.

– Ама јас цело време бев овде – госпоѓа Мала немаше намера да попушти.

– Ах, остави ме на мир! – сега веќе госпоѓа Теќа сосем се налути. – Видете ја, кралица!

Појде понатаму по алејата. Госпоѓа Мала два чекора зад неа, следејќи ја со ситни чекори.

– Не разбирам што сакаш. Зошто ме мачиш?

Госпоѓа Теќа не сакаше да слуша објаснувања. Госпоѓа Мала застана среде патеката, како веќе да немаше сила да ја брка другарката. Одмавна со главата во гест на очај и неочекувано се заврти. Глетката на мојата личност овој пат видливо ја израдува. Требаше ли да ѝ побрзам напомош? Да ја убедам другата дека госпоѓа Мала беше овде, во градината? А ако не ми поверува госпоѓа Теќа? Така како госпоѓа Мала, да ме смета за натрапник? Или ако дојде до заклучок дека сум некој друг? Впрочем, ни самиот не бев сигурен дали госпоѓата Теќа е навистина таа. Како и да е, ингеренцијата во нивниот спор би била ризична.

Раскарани бабички. Господинот Леон што го навредува господинот Хаим дека е ционист. Тогаш кога одеа да пушат на терасата. Господинот Леон трчаше и танцуваше околу пепелникот на железен триножник и енергично мавташе со рацете. Господинот Хаим спокојно се раскомотуваше на клупата и полека, слушајќи го или не слушајќи го господинот Леон, си ја набиваше цигарата во стаклениот цигарлак. Зборуваат еден преку друг, па тешко е да се разбере. Гласови од публиката. Можете ли веќе да престанете барем за миг? Не престануваат да

се караат, божем имаше за што. И морате ли да пушите овде? Луѓето специјално доаѓаат да дишат чист воздух, требаше да си останете дома ако сакате вака да смрдите. Па уште пред дете! А кој ве тера да седите овде, госпоѓо? Последното задоволство сакаат да му го одземат на човек. Таму некаде е и госпоѓа Теќа, среде оваа врева, со порција најтазе весници, со торба полна нови книги за библиотеката на господин Абрам. Со истото капутче и шеширчето од светло платно.

Гласовите се стишија. Изгледа не бев потребен. Накадрената глава веднаш го достаса шеширчето што бргу се оддалечуваше. Моето присуство не ги притеснуваше.

– Виде ли? – госпоѓа Мала ја фати госпоѓа Теќа за лактот.

– Што дали сум видела? – се освести другата.

– Дојде едно момче.

– Какво момче?

– Уште младо.

– Кое е тоа момче?

– Па, дојде.

– Знам дека дошол. Мислиш дека не слушам што ми зборуваш?

– Е, па, тогаш што?

– Кој е тој?

– Вели дека е одовде.

– Како одовде? Од кај нас?

– Не знам, јас ти кажувам дека дојде.

Се приближија заедно.

– Ти велам, го познавам – госпоѓа Теќа го снижи гласот.

– Него? А од кај го познаваш?

– Се сеќавам на него – речиси шепна. – Ти не го познаваш? – ме погледна со прекор, како јас да бев виновен што госпоѓа Мала ме гледа првпат во животот.

– Не – одговори другата.

Редно би било да се поздравам. Госпоѓа Теќа можеше да се чувствува навредена што не го сторив тоа досега.

– Па, можеби јас... – сепак решив да се огласам. – Добар ден, госпоѓо Теќа!

– Не го познаваш? – госпоѓа Теќа не одговори на поздравот. Како воопшто да не бев тука.

– Не – упорна беше госпоѓа Мала.

– Па, ова е внукот на Бронка. Не го познаваш?

– На Бронка? Која Бронка?

– Бронка, де.

– А која? Која е таа?

– Онаа што почина – госпоѓа Теќа се трудеше да биде прецизна.

– Што почина? – се исплаши госпоѓа Мала. – Како може да починала?

– Така, де, умре.

– Умрела! – госпоѓа Мала изгледа сакаше нешто да викне, ама некако не можеше.

Стоев помеѓу нив, копнеејќи да ми дозволат да земам збор. Ништо од тоа. И натаму не ме забележуваа.

– Умрела? – сакаше уште да се увери. – А како умрела? Што ѝ било?

– Ете, така! – госпоѓа Теќа ги рашири рацете. – Поминаа веќе десет години. Што да правиш!

– И таа му била мајка?

– А кој рече дека му била мајка? – се налути госпоѓа Теќа. – Јас ти велам дека му беше баба.

– Не знам, не знам – госпоѓа Мала покима со главата во знак на негодување, како да сакаше да ја оттурне од себе целата моја историја. – Можно ли е? – се замисли. – Ама не. Како може да умрела?

– А што има па да ти објаснувам! – госпоѓа Теќа веќе видливо го изгуби трпението. Одеднаш ми се обрати:

– Гледаш ли? И оди зборувај со неа. Веќе сосем ѝ се побрка умот. Разбираш ли? Ова е незамисливо! – ме фати

под рака. – Таа ја познаваше баба ти, знаеш? – не престануваше да зборува. Ми се зари во раката и ме наведуваше да свртам на патеката, како да сакаше веќе да се врати дома. – Таа сè одлично памети, ама сега, сега малку не е како што треба. Веќе малку ѝ се помеша во главата.

Застана за да ме погледне поубаво.

– Зошто дојде? За друштво? Овде веќе нема речиси никого, секоја недела одведуваат некого. Ни јас не знам уште колку ќе се држам. А младите овде не навалиле, не сакаат да доаѓаат, што ќе правиш? Досадно е со старите. Дојди, испрати ме сега до горе.

Појдовме по алејата. Вратата беше отворена.

СОБАТА НА ПРВИОТ КАТ БЕШЕ СОСЕМ ГОЛЕМА, иако помала одошто се чинеше во првиот миг. Не повеќе од четири-пет чекори од вратата до прозорецот, три-четири од шкафот до табуретката со леѓен и прибор за миење. Соба како соба, што може да се очекува во одморалиште од оваа категорија? Сите соби се исти, со поглед кон градината или кон дворот. Подобро кон градината. И погледот е поубав и е попријатно, бидејќи не мириса од кујната, а и ноќе не се слуша како лае кучето од соседниот имот. Оваа соба, сепак, имаше нешто вознемирувачко во себе. Гледана низ клучалката, се стеснуваше, како калеидоскоп, кон прозорецот, а поточно кон вратата на балконот, која беше толку широка што, и покрај густите завеси, целата внатрешност ја исполнуваше силното, попладневно сонце. Обичен правоаголник, иако малку крив – очигледно, сидарот некогаш не завладеал со високот и либелата. Страничните сидови, бојадисани со бледожолта фасадна боја, која безуспешно се трудеше да ги покрие лишаите нафатени на претходните слоеви, незабележливо се наклонуваа еден кон друг, како да имаа скришна желба некогаш, во иднина, да се срушат врз човекот што ќе престојува овде. Но, поблиска опасност во времето веројатно се закануваше од лустерчето, сковано од дрвени трупчиња, во кои беа зашрафени две слаби светилки – прицврстено на таванот од поодамна, несигурно се нишаше, лулано од воздухот што допираше внатре низ подотвореното прозорче. Впрочем, нека падне, и онака нема полза од него, светлото е такво што

очи ќе расипеш. Човек има проблеми со читањето: само што ќе отвори книга, веднаш му се приспива. А кога ќе заспие, тогаш веднаш се буди зашто е задушливо или, напротив, ладно како во кучкарник. И така во круг.

Железен кревет, прекриен со волнено карирано ќебе, со црвено-сиво каро, малку изветвено од диплење во квадрат низ сите тие години, и во кошето украсено со натпис „Одморалиш...“ Друго, слично, само што во модро-кафеави бои, се подаваше од под мала перница, облечена во бела навлака со ист таков натпис, изработен со зелен туш. Во одморалиштата, перниците секогаш се малку премали, како персоналот да не сака да им ги даде на гостите оние неколку пердуви или клопчиња вата. Сигурно вата, зашто пердувите се скапи. Некогаш перјани душеци ѝ се давале на невестата на свадба. Целото семејство собирало пари за нив. За да им биде меко на младите, кога веќе ќе бидат заедно. А сега? Докторите велат дека големата перница не е добра за 'рбетот и подобро е да се спие на рамно. Ама на рамно човек секогаш ќе успее да се насбие. Ќе се насбие за сите времиња!

Госпоѓа Теќа застапа на средината на своето кралство. Ситна, речиси невидлива, не многу повисока од масата, на која се тркалаа шишенца од лекачества и планини од весници. Весници испишани на маргините. Како кај нас дома. Илјадници пакетчиња, секое врзано со коноп, со извод од матична книга од хартија со квадратчиња: јануари, февруари, март, април..., минатата година и пакет од пред три години. Нивната сопственичка се губеше во овој густеж, сè помала, со црна лупа, преку која се трудеше да ги дешифрира некогашните записи. Домашна архива, запрашени призма од пожелтена хартија, натискани секаде каде што може. Важни статии! Цел живот собирање. Порцелански сервиси. Никогаш неупотребувани богатства. Штета е да се користат, ама штета е и да се фрлат, може да се најдат некогаш, не сега,

некогаш. Којзнае што нè чека! Не сме богаташи, па да се расфрламе. Правосмукалка со месингов оков и гумена цевка, мртва веќе четириесет години. За'рѓан чајник, издупчен душек, свиткан во ролна и пикнат во долап, кожив изеден од молци, зашиен во парче чаршаф. А на дното – зелената униформа на баба од Полската војска и војничкото капче со орелче што го носеше на фотографиите. Партали во пакети, сортирани: лен и памук, најлон и полиестер. За шиене, а оние положите – за влачење. А, исто така, зимски и летни нешта, во одделни картонски кутии, никогаш отворени, оти зошто да се отвораат? И волница за џемпери, дувло на молци, кои бесшумно излетуваа од разнобојните клопчиња, правеа неколку нервозни крукчиња над складиштето и веднаш се враќаа во своите волнени седишта, одвратени од смрдеата на нафталин и на гранчиња ледум. Предмети поживи од луѓето. Сега напуштени. Кој ќе ги погребеше за да не лежат расфрлени на некое ѓубриште? Се погребуваат свети книги, зошто да не се приреди погреб за чифт износени чевли? Наводно Мендел од Коцк¹ правел така.

Госпоѓа Теќа беспомошно ги рашири рацете и лакомо вдишуваше воздух, како секој здив да требаше да ѝ биде последен.

– Гледаш како живееме овде? Ти велам, ова не се издржува. Толку се плаќа – и што? Штедиш цела година, а потоа треба да одиш во ходник за да се измочаш. И дува, прозорциве пропуштаат, требаше да ги направат, ама не ги чепнаа, за стари луѓе секогаш е штета да се трошат пари. Подобро да си изградиш палата, како онаа од кујната. Ама ти велам, јас не се жалам, а ни баба ти не се жалеше. Јас не сум никаква буржујка! Во наше време немаше обичај да се пребира, човек се радуваше ако имаше

¹ Менахем Мендел Моргенштерн (1787–1859) – рабин од Коцк, творец на т.н. коцки хасидизам, религиозно движење со мистичен карактер, фракција на јудаизмот. (Сите забелешки се на преведувачот).

што било. Знаеш ли колку е тешко да се добие одделна соба? Швајерова се трудеше, Мариша Фуксова исто – и ништо. А мене оваа година ми се погоди! Доктор Асканас вели дека ова не се никакви салони, дека е ќелија и дека нема бања. Сте заслужиле, за ислужените години, се шегува докторот. Ама што ќе ми е повеќе, кажи ми? Седи, еве ти столче. Леле, каков неред е овде!

А, сепак нешто ги влечеше овде. Во запуштеново одморалиште со малтер што вечно се рони? Си беа на свое. Барем овде, зад оградата. Тоа не е толку проста и занемарлива работа, така да си бидеш на свое. Не му е дадена секому. Така велеше господин Хаим. Никогаш не сме на свое, секогаш сме на пат, како на задниот релјеф на споменикот на хероите на гетото, каде што рабинот со Тората го води народот. Инаку, зошто Мојсеј би го напуштил Египет? Лошо му било таму? Сега да не е подобро?

Седнав на масата. Госпоѓа Тека на креветот.

– Гледаш? – покажа кон сидот. – Ова е од Бронка. Убаво е.

Кафеава графика. Ерусалим. Монтефјоре. Пејзаж со ветерница и со хотелот „King David“. Чудовишни куќарки и забести сидини. Џоел Поп, графичар, Јемин Моше. Зборувал на еврејски, па баба ми можела да се разбере со него. Од Полска сте, госпоѓо? Уште ли има Евреи во Полска? Братучедот Јаков ме одвезе таму со своето субару, многу одамна, веднаш по сабат. Братучедот Јаков е религиозен, како и целото семејство. Ќе дојдеш, ќе ти најдеме школо, ќе научиш хебрејски. Што ќе правиш таму? И овде можеш да пишуваш. Стариот Град и Сионската Гора, осветлени од портокалови рефлектори. Наближуваше Тиша бе-Ав, постот во спомен на разрушувањето на Храмот. А наоколу силен мирис на зеленика, на мирта и рододендрони, до вртоглавица. И уште зуењето на цикадите и шуштењето на градинарските прскалки во воз-

духот, загреан по целиот ден. Лете дури и навечер тешко дува ветре. До ден-денес ја паметам таа прва глетка и оној мирис, иако подоцна стоев на тоа место покрај ветерницата можеби педесет пати.

– А ова? Го знаеш ова, нели?

Дванаесетте племиња на Израел. Шагал и неговите витражи од болницата Хадаса. Потаинствени на репродукциите одошто се таму, осветлени од ерусалимското сонце. Племето Симеон, Шимон, над бирото во кабинетот. Можев да гледам со часови. Сребрена земјина топка и летачки коњи на темносино небо. Поделен во Јаков, распрснат во Израел. Дванаесет слики, секоја во различен дом. Добри за подарок. Кафен Јуда со јагне, зелен Исахар, светложолт Леви со таблите на Мојсеј и со Давидовата ѕвезда подигната од птиците. Делче од Земјата во еврејски стан, наместо мезуза. Врска за идната година во Ерусалим. Како месинговата ламбичка за Ханука кај чичко Мотија, никогаш запалена, на сидот во салонот. Грижа на совеста.

– Сега ќе ти го покажам тоа што не го знаеш. Види што имам овде. Сакаш да видиш?

Под купот весници од минатиот месец, сите најважни, бидејќи госпоѓа Теќа не е навикната да чува непотребни хартии во собата, на масата лежеше картонска кутија од чевли со натпис: „Хелмек, дамски обувки, кафени“. Беше врзано накрсно со розова лента од веќе подизветвен материјал.

– Овде ми е, го скрив. Помогни ми да го извадам. Толку хартии се изгореа! Ја напуштавме Варшава, знаеш ли? И Бронка го понесе. Види, седни малку.

Како рабинот со Тората од споменикот на гетото. Што може да се изнесе од опожарен град? И каде да се однесе? Може подобро и тоа да го немаш? Сеќавањето потем тежи како камен, се разгорува, не му даваат да засpie спокојно. А оние што не спасиле ништо љубомор-

но ги гледаат тие неколку ситници што баба ги мушнала тогаш во џебот на капутот.

Госпоѓа Теќа ја одврза машината и го крена капакот. Внатре, натискани едно до друго, имаше хартиени врзопчиња. Потсетуваа на минијатурни мумии, како нивните сопственици никогаш да не го напуштиле домот на ропството: секое пакетче замотано во весник, потоа уште заштитено со ластиче, поголемите со две ластичиња, накрсно, за секој случај, којзнае што може да се случи?

– Само немој да ги помешаш! – ме предупреди госпоѓа Теќа. – Или сама ќе ти покажам.

Во првото пакетче, под слојот весници имаше уште едно. Од пред колку години? Лесно може да се определи датумот. „Животот на Варшава“, „Совет на окружниот актив“, „Реферат на другар К.“ Спакувани пред векови. Секое вакво врзопче е минијатурен рај за археологот.

Уште еден весник. „Трка на мирот по улиците на престолнината“. И конечно. Најпрвин сив коверт, потоа неколку помали, целофански. Поштенски разгледници.

– Сè е замачкано. Премногу ми се слаби очиве. Ти види.

Пожолтени картончиња. Кралскиот замок во елегантна сепија, пред него дрвца што заборавиле да ги засадат повторно по обновата. Стројниот Прудентијал, првиот и последниот предвоен облакодер, радосно се протегнува на плоштадот Варецки, доминирајќи над покривите на еклектичните згради на улицата Свет Крст, улицата на антикварниците. Отмена дама, со шапка и во светла пролетна креација, преминува по рамниот тротоар, веднаш ќе скршне во Болничка. Црни фордови, пежоа и фијати светкаат со фаровите. Во Саската градина, зад колонадата израснува белата чашка на фонтаната. На клупите седат неколку вљубени парови, костените над нив веќе ги пуштиле разресените лисја, на дофат се, веднаш ќе процветаат. Поздрав од Варшава, не се знае

од кого, париските адресати исто така не се познати. Остар, машки ракопис. На полски. Адвокат или лекар. Известување за свадба, не, поскоро за свадбено патување, судејќи според контекстот. Забелешка со женска рака, праќам силни прегратки. Цикцак наместо потпис. И поздрав од Париз, но изгледа не за некој друг на улицата Светојерска, значи за нас, со чкртаници, од господин Товќо, пријателот на фамилијата, од Муранув. Најпрвин собирал партали од улица, а потоа толку се збогатил од тоа, што имал свои работници и можел да се храни во најдобрите ресторани на големите булевари. Триесет години подоцна, веројатно токму тогаш – во секој случај, по војната – ѝ го покажувал на баба Монмартр. Нејзиниот портрет со боичка од плоштадот Тертр одамна стигнал да избледи.

Како се нашле разгледниците кај госпоѓа Теќа?

– Не знам, не се сеќавам. Се збираше сè она што преостана по војната. – Изгледа почна да жали што ми го покажа своето кутиче. Немаше желба да објаснува, го сетив тоа по нејзиниот израз.

Во другото пакетче имаше писма, воени, адресирани во Варшава, испраќани во Луцк. (Зашто оние што патувале од Луцк до Варшава ги нема.) Како е можно дека тогаш таму, дека поштата, покрај сè, работела и ги праќале писмава, па нели знаеле што имаат намера да сторат со нивните испраќачи за една или за половина година. Невнимание или мамеле до крај?

Но, и онака останале само поединечни зборови, распрснати ваму-таму. Тешко е да се прочита што било, како да не е запишано со мастило, туку со сок од кромид. А на местото на секоја замачкана буква се гнезди злото, зар не е така? А секоја осакатена стреичка, потсечено ноже, оштетена крошна, макар и пукнатина во неа, тенка едвај колку влакно, зар не ги тресат темелите на вселената и не ѝ одземаат честичка од нејзиното постоење?

– Гледаш нешто? – госпоѓа Теќа повторно ми сирна преку рамото. На лицето ѝ се отсликуваше немир. – Веќе ништо не се гледа?

Кимнав со главата.

– Знаев дека ќе биде така – застенка. – Стојат толку време! А тоа е цела семејна историја! И на баба ти, исто така. И на чичко ти. Адам, внукот од сестра ми, требаше да направи копии, ама тој постојано нема време. Вреди да се однесат во архив, ама таму сигурно ќе ги изгубат, поарно нека бидат овде...

Не чекајќи дозвола, го извадив ластичето од следното пакетче. Од под трите слоја весници, исечени на рамни парчиња, се појави следниот коверт писма. Сè е како египетски папирус, останки од букви на свилена хартија. Писма, можеби веќе повоени, на еврејски, помешани со сметки за струја, зашто, нели, никакво пукулче не смее да се фрли, може ќе затреба? Писма пишуваани со перо, со крој со каков што денеска никој не пишува. Кој ќе ги прочита сега?

Седев сигурно еден час, не обрнувајќи внимание на госпоѓа Теќа и обидувајќи се да ја дешифрирам содржината на следните пакетчиња. Во собата стануваше сè потемно, а мене не ми се стануваше за да го запалам лустерчето. Буквите во писмата, и онака речиси нечитливи, се растопуваа во мракот. Ги снемуваше со секој миг, на местата каде што до пред миг можев да им ги видам контурите, па дури и се обидував одново да составам зборови од нив, да им ја доловам заедничката смисла на каков било јазик, сега се простираше само празнината на распарчениот пергамент. Па, отстранував следни ластичиња, одвиткував тенки хартии и кинев слоеви весници, кои се ронеа под прстите, небаре под тежината на некогаш отпечатените зборови. Секое следно табаче хартија најпрвин ми трепереше во рацете, оставајќи впечаток дека во него сè уште тлее ситна честичка заборавен живот. Го вртев во дланките, го кревав нагоре, користејќи

ги остатоците од дневната светлина, која се провираше низ ажурот на пердињата. Го напрегнав видот и низ прижаните клепки се обидував да ги читам накосените реченици, но табачето пропаѓаше во себе, гаснеше сè побрзо и црнееше, така што веќе не гледав ништо.

– Јас веќе немам сила – шепна госпоѓа Теќа. Пред извесно време, не ни забележав кога, полека се преместила долж масата за да не ја загуби потпората, а потем легна, всушност бессилно падна на креветот, во полувертикална позиција, како да имаше намера уште да седи и да муабети со мене. Дишеше тивко. Пријдов за да го извлечам карираното ќебе од под перничката и цврсто да го обвијам со него нејзиното ситно, крешко тело.

– Не прекинувај, седи уште малку. Не спијам. Остани – замоли.

Ја подместив перничката. Госпоѓа Теќа рече да ја наместам исправено.

– Онаму има уште фотографии. Види, интересно е.

Уште едно кутиче од чевли, исто така некогаш преврзано со лента. Јазолот не попусти, остана во прстите, но кутичето, најпосле, мораше да се отвори. Внатре имаше пакетчиња слични на претходните, можеби посплескани и помалку потсетуваа на мумии. Извадив едно, потоа уште едно. Нежната внатрешна конструкција веднаш се растури.

– Не гледај сега – во гласот на госпоѓа Теќа се слушаше срамежлива молба. Да ја оставам на мир и да излезам. – Земи го. Не сакам веќе да го чувам кај себе.

Речиси се израдував. Го вратив пакетчето назад во кутичето како што ми дојде. Не сакаше да се затвори. Го врзав сето тоа со остатокот од лентата.

Госпоѓа Теќа тешко воздивна. Ѐ го зедев богатството.

– Добро што дојде – се насмевна нежно. – А сега веќе мора да си легнам. Пред вечерата. Гледаш, веќе не ме бива за активна работа. Ајде, оди.